

POLITIČNI PREOKRET NA POLJSKEM - REVOLUCIJA NA MADŽARSKEM**Na zgodovinski prelomnici poveljne Evrope****Zakaj je z Gomulko ves poljski narod - Pogajanja med Nagyjem in zmagovitimi uporniki**

Ljudje po vseh deželah na svetu in tudi v naših krajih stojé že več ko teden dni pri radiu in pridno segajo po časopisih, da bi zasledovali razburljive dogodke na Poljskem in Ogrskem.

Pomembne dogodke, katerih posledice za politično bodočnost Evrope nihče ne more še jasno predvidevati, je sprožil pogumni Vladislav Gomulka, ki je zaradi »titovstva« sedel dolga leta v ječi in bil skoro do zadnjega časa interniran v samotni planinski vasi, a prišel pod pritiskom poljskega javnega mnenja čez noč spet na oblast v državi. V inozemstvu doslej ne bogzna kako znanega moža je dvignil na površje val splošnega narodnega navdušenja, ki ni zajelo samo komunističnih delavcev, temveč tudi nekomuniste.

Ljudje se sprašujejo, kako se je moglo to zgoditi.

Okoli Gomulke se je zgrnil ves poljski narod zavoljo tega, ker je bilo vsem znano, da je neizprosno zagovornik neodvisnosti Poljske, da zahteva umik sovjetskih čet iz svoje domovine in da je kot mož nenavadne in neustrašne odločnosti pripravljen žrtvovati za svoje ideje tudi življenje.

Vsa javnost je tudi vedela, da je že izpčetka pobijal gospodarsko politiko poveljnih komunističnih vlad na Poljskem. Nasprotoval je podržavljenju in kolektivizaciji kmečke zemlje po sovjetskem vzoru in se odločno upiral, da država pospešuje enostranski razvoj težke industrije na škodo proizvodnje vsakodnevnih življenjskih potrebščin prebivalstva.

Ker so Poljaki razen tega znali, da je Gomulka narodno zelo zaveden, so ga vsi enodušno podprli, čeprav svoj čas kot tajnik komunistične stranke ni bil ravno popustljiv in mehak s svojimi političnimi nasprotniki. V trenutku narodne stiske so na to pozabili, upajoč tudi, da ga je trpljenje v ječi in internaciji medtem precej streznilo in izmodrilo.

OSVOBODITEV KARDINALA VIŠINSKEGA

Glavno se je sedaj zdelo vsem le to, da se Poljska osvobodi varuštva in odvisnosti od Sovjetske zveze. Ogorčenje na Sovjetsko Rusijo je na Poljskem še danes globoko in zajema vse sloje in struje.

Komunisti ne morejo pozabiti, kako je Stalin l. 1938 povabil vodstvo njihove stranke na posvetovanje v Moskvo in dal tu vse člane pozapreti in postreliti. Gomulka se je rešil, ker je bil v Varšavi.

Vsi Poljaki pa ne bodo nikdar pozabili, kako se je Stalin ob izbruhu zadnje vojne

povezal s Hitlerjem ter skupno z njim zasedel in razkosal njihovo domovino. In kako je mogoče pozabiti, da je Stalin dal med vojno postreliti v Katynu več tisoč poljskih častnikov ter tako oropal poljsko armado njenega vodstva?

In ko se je po Hitlerjevem napadu na Rusijo Moskva pomirila s Poljaki ter postala njihova zaveznica, se je spet zgodila strašna stvar. Kakor v drugih deželah se je tudi na Poljskem ustvarila za hrbtom Nemcev partizanska vojska, ki jo je vodil nekomunistični general Bor-Komorovski. Konec julija 1944 se je ruska vojska že bližala Varšavi in tedaj je moskovski radio pozval poljski narod, naj se dvigne z orožjem na Hitlerja ter tako podpre prodiranje ruskih čet. In res je l. avgusta Bor v sami Varšavi dvignil upor, katerega se je pridružilo vse prebivalstvo v pričakovanju, da jim priskoči na pomoč nekaj kilometrov oddaljena ruska vojska pod poveljstvom maršala Rokosovskega.

Krvava žaloigra na Ogrskem

Iskra odpora na Poljskem je kot blisk preskočila na sosedno Madžarsko. V Budimpešti so visokošolci in izobraženci šli takoj na ulice, da dajo duška svojim simpatijam za Poljake in da zahtevajo svobodo in enakopravnost tudi za svoj narod. Visokošolcem so se priključili delavci iz tovarn in ostali prebivalci prestolnice. Množice so neprestano naraščale in kmalu je bilo na cestah 200.000 ljudi.

Ker so se iz množic dvigali ostri vzkliki ne le proti Sovjetski zvezi, ampak tudi zoper komunizem ter so nato demonstranti začeli naskakovati uradna poslopja, se je glavni tajnik stranke Gerö zbal za obstoj vlade in poklical na pomoč sovjetske čete. Ruski vojaki so pred parlamentom odprli iz tankov ogenj na neoborožene moše, žene in otroke in usmrtili baje 600 oseb.

To surovo krvavo dejanje je dalo znak za splošen upor v prestolnici in vsej državi.

Nič ni pomagalo, da je bil Gerö odstavljen ter je na njegovo mesto prišel doslej preganjani »titovec« Janoš Kadar, nič niso zalegli vsi ponovni pozivi novega načelnika vlade Nagyja, naj se ljudje pomirijo, češ da je on tudi za popolno neodvisnost Ogrske ter da on zahteva ravno tako kot uporniki umik sovjetskih čet iz dežele!

Upor, kateremu se je priključil tudi del redne vojske in delavstva, se je čedalje bolj širil in se spremenil v pravo revolucijo. Po deželi so se vsepovsod ustanovili narodno-osvobodilni odbori, v roke upornikov so

Tedaj se je pa primerilo nekaj nezasišane: sovjetska letala so naenkrat ustavila svoje napade na Nemce in sovjetske čete se niso premaknile. Hitler je dobil čas, da zbere svoje sile in zatre v krvi junaško vstajo Varšave. V večtedenskih borbah je padlo nad 40.000 ljudi in partizanska Borova vojska je bila uničena.

Pri tem nečednem poslu sta s Stalinom sodelovala tudi maršal Rokosovski in Molotov.

Poljsko ljudstvo ima torej vzrokov dovolj, da je nezadovoljno ter da se hoče za vsako ceno osamosvojiti od Moskve. Zato se je postavilo na stran Gomulke.

Ta se zaveda, da je njegova moč v tem, da ga podpirajo tudi nekomunisti, in je že zagadelj sklenil temeljito spremeniti tudi notranjo politiko države. Vsemu svetu viden dokaz nove politike je n. pr. tudi ta, da je Gomulka osvobodil kardinala Višinskega, ki je takoj prevzel svoje visoke posle v Cerkvi.

padle skoro vse radijske postaje izven Budimpešte. Oni so gospodarji v zapadnih pokrajinah, meječih na Avstrijo in Českoslovaško, in ravnotako na jugu ob mejah Jugoslavije in Romunije. V borbah je, kakor bemo, izgubilo življenje menda 5000 do 10 tisoč oseb.

UPORNICI SO ZMAGALI

Prisotnost sovjetskih čet v prestolnici je pa vsekakor preprečila padeč komunistične Nagyjeve vlade, ki je pravno edina predstavica Ogrske pred inozemstvom. S pomočjo sovjetske vojske bi bil Nagy z lahkoto zatrl upor tudi drugod v državi, a tega namenoma ni hotel storiti.

Izdal je nasprotno ukaz, naj njegove čete ustavijo ogenj in se poslužijo orožja samo, če jih kdo napade. Obenem je po radiu dal naznaniti, da je bila razpuščena osvojeva tajna politična policija ter da je bila odstranjena peterokraka rdeča zvezda z narodne trobojnice in z vseh javnih poslopij. Vojni minister je odredil, naj vojaki nadomestijo na čepicah rdečo zvezdo z narodno madžarsko značko. V ponedeljek je tudi glavno glasilo stranke Szabad Nep izšlo prvič brez dosedanjega komunističnega znaka v naslovu.

Obenem so tudi sovjetske čete že več dni mirne in so pripravljene se umakniti iz Budimpešte, brž ko uporniki položijo orožje.

Nagy se ni hotel poslužiti sile do kraja, ker so v uporniško gibanje vpleteni ne le

(nadaljevanje na 3. strani)

NOVICE Z VSEGA SVETA

VOJNA MED IZRAELOM IN EGIPTOM

Vlada Izraela je začela iznenada sovražnosti proti Egiptu. Židovska vojska je vdrla s svojimi edinicami okoli 20 kilometrov na egiptovsko ozemlje in je že na polotoku Sinaju, ki leži nedaleč od Sueškega prekopa.

Judovski napad je Nasserja popolnoma presenetil. Sedaj zbira v naglici čete in letala ter jih pošilja v boj proti Izraelu. Po zadnjih vesteh je dobro oborožena židovska vojska baje dospela že do položajev, ki so le 30 kilometrov oddaljeni od sueške morske poti. Začeli so se hudi boji v sinajski puščavi.

Če bi se Židom posrečilo priti do prekopa, bi seveda tudi sueški spor dobil popolnoma nov značaj in bi se bržkone povsem drugače reševal, kot se dandanes. Nekateri sumijo, da je to globlji vzrok, zakaj je Izrael napadel Egipt.

Gre, kakor vidimo, za pravcato vojno, čeprav izraelska vlada trdi, da si hoče samo zavarovati meje pred nenehnimi vpadi arabskih partizanskih oddelkov na svoje ozemlje.

OBOROŽEN NASTOP ANGLIJE IN FRANCIJE

Napad Izraela na Egipt so Francozi in Angleži nemudoma izkoristili ter pozvali Zide in Egipčane, naj do srede ob 5. in pol zjutraj ustavijo sovražnosti, ker bodo sicer prisiljeni izkrcati svoje čete v Suez. To je edini način — so rekli — da se zavaruje svobodna plovba po prekopu.

Ta ultimatum, naslovljen tudi na — *napadeni Egipt*, je naletel ne samo na oster odpor vsega arabskega sveta, temveč tudi Amerike. V varnostnem svetu Združenih narodov je ameriški predstavnik Lodge dal na glasovanje resolucijo, ki označuje za napadalca Izrael, tateremu ne sme noben član Združenih narodov nuditi kakršne koli pomoči. Resolucija poziva vse države, torej tudi Francijo in Veliko Britanijo, naj se ne mešajo v oboroženi egiptovsko-židovski spor, temveč naj se na vse načine trudijo, da se zadeva reši z miroljubnimi sredstvi, kakor predpisuje listina Združenih narodov.

Ko je prišla resolucija na glasovanje, sta zastopnika Francije in Velike Britanije *vložila veto* ter se tako *pred vsem svetom postavila proti Ameriki, medtem ko je Sovjetska zveza potegnila z Združenimi državami.*

Angleške in francoske čete so že začele nastopati proti Egiptu, ki je proglasil splošno mobilizacijo. Ravno tako so druge arabske države sklenile priskočiti na pomoč Nasserju.

Gre, kakor vidimo, za zelo resne dogodke, ki utegnejo ogroziti mir ne le na Srednjem vzhodu, temveč v svetu.

VAŽNA IZJAVA MOSKVE

V poslednjem trenutku smo zvedeli, da je Sovjetska zveza dala po moskovskem radiu naznaniti svetovni javnosti, da je pripravljena začeti pogajanja o umiku svojih čet iz vseh tako imenovanih satelitskih ali podložniških držav v Evropi.

Odnosi med komunističnimi deželami in Sovjetsko zvezo naj temelje na načelu popolne in vsestranske enakopravnosti in neodvisnosti.

OSVOBODITEV KARDINALA MINDZENTIJA

Madžarski uporniki so osvobodili kardinala Mindzentija iz samostana, kamor ga je bila vlada internirala. Kardinal je že na poti v Budimpešto, da prevzame svoj visoki položaj v vodstvu ogrske katoliške Cerkve, ki ga približno 8 let ni mogel izvrševati.

Nagyjeva vlada, v kateri sede poleg komunistov tudi zastopniki Stranke malih posestnikov, socialnih demokratov in Kmečke stranke, je osvoboditev kardinala odobrila in uradno potrdila.

OGRSKA PRED VARNOSTNIM SVETOM

Ker je sovjetska vojska posegla v zadnje nemire na Madžarskem, je bil na predlog Anglije, Francije in Amerike, katerim se je pridružila tudi Italija, nujno sklican Varnostni svet Združenih narodov. Izredna seja je bila v nedeljo in bi morala obsoditi vmešavanje Rusije v notranje zadeve Ogrske.

Najprej so glasovali, ali naj stvar sploh pride v razpravo. Od 11 članov je glasovalo za 9, sovjetski predstavnik je seve glasoval proti, medtem ko se je Jugoslavija, ki noče biti niti v vzhodnem niti v zapadnem taboru, glasovanja vzdržala.

Prihodnja seja, ki naj razpravlja o Ogrski, je bila nato preložena na *nedoločen čas*. To se je bržkone zgodilo zastran tega, ker so se medtem sovjetske čete umaknile na Madžarskem iz boja ter začele zapuščati Budimpešto. Zapadnjaki čakajo najbrž tudi, da se položaj na Ogrskem razčisti.

BESEDE BRIKSENŠKEGA ŠKOFA

Duhovni nadpastir nemške narodne manjšine na Južnem Tirolskem Josip Gargitter je priobčil poziv na vernike, v katerem berno med drugim tale stavek: *»Nujno prosim vse, posebno pa govornike in časopise, naj tudi v času volilne borbe spoštujejo zakon resnice in krščanske ljubezni.«*

Zelo pametne in umestne besede, ki bi si jih morali vzeti k srcu tudi Slovenci v naših krajih, kjer so nekateri ljudje vodili letošnjo volilno borbo na tako surov in nedostojen način, da se njihovih izpadov še danes vsak olikan Slovenec sramuje.

TUDI V ALBANIJI

Iskra upora zoper stalinistične načine vladanja je preskočila iz Poljske in Ogrske tudi v Albanijo, kjer je še zmerom na krmilu hudi Titov nasprotnik Enver Hodža. V stavko so stopili delavci v veliki tovarni za predelavo bakra in aluminija, ki je v rokah Sovjetske zveze. Zahtevajo povišanje prenizkih plač in zboljšanje delovnih pogojev.

NAPAČNI RAČUNI

Angleži in Francozi so mislili, da bodo Nasserja prisilili na kolena s tem, da odkličejo vse svoje izkušene krmarje iz Sueškega prekopa in tako dokažejo svetu, da je Egipt nesposoben zagotoviti državam varno plovbo po tej morski poti. Krmarje so proglasili za nekake polbogove in jim temu primerno nakazovali okrog 1 milijon mesečne plače.

Toda ko so stari odšli, se je priglasilo več ko 200 novih krmarjev, največ Rusov, Nem-

cev, Amerikancev in tudi Jugoslovanov, in ti prevažajo ladje skozi prekop brez vsake nezgode. Sedaj se oglašajo za ponovni sprejem v lepo službo tudi stari krmarji.

NENNIJEVCI IN KOMUNISTI

Za revolucijo na Ogrskem se je zanimal tudi rimski parlament. Ko je zunanji minister Martino dejal, da se uporniki bore za narodno svobodo in najosnovnejše človeške pravice, so se poslanci dvignili s sedežev in navdušeno vzklikali madžarskim rodoljubom. Vzdignili so se tudi vsi Nennijevi poslanci, medtem ko so komunisti sedeli.

V tem so vsi videli čedalje večjo idejno razliko, ki se odpira med Togliattijem in Nennijem ter pripravlja pot združenju italijanskih socialistov.

BREZPOSELNOST

Preiskovalna komisija italijanskega parlamenta, ki je imela nalogo, da preuči brezposelnost v državi, je ugotovila, da se prebivalstvo Italije množi najslabše na severu in najmočneje v južnih pokrajinah: v Piemontu znaša vsakoletni prirastek le *eno osebo na tisoč*, na jugu pa *14,7, torej skoro petnajstkrat toliko*.

Največ otrok se rodi ravno v najrevnejših in gospodarsko najbolj zaostalih pokrajinah, kjer ni mogoče ljudi zaposliti. Od tod neprestana selitev južnjakov proti severu.

Brezposelnost jih žene s trebihom za kruhom tudi v našo deželo.

NA 6. STRANI

Novico, da bo predsednik republike Gronchi prišel 4. novembra v Gorico, je tržaški *Il Piccolo* priobčil kot drobno vest na 6. strani svojega torkovega izdanja. Zopetni dokaz, kako globoko spoštujejo bivši fašisti pri tem listu državnega poglavarja!

POZIV KARDINALA VIŠINSKEGA

Osvobojeni poljski kardinal Višinski je z mostovža svoje škofijske palače v Varšavi nagovoril množico ter jo pozval, naj čuva mir. Izrazil je upanje, da bo Poljska odslej naprej lahko živela pod oblastjo *»pravičnosti in resnice«*.

LJUDJE BREZ DRŽAVLJANSTVA

Odsek za mednarodno pravo pri Združenih narodih je mnenja, da bi na svetu ne smeli biti ljudje brez državljanstva. Take osebe bi morale po poteku določene dobe postati polnopravni državljani dežele, v kateri prebivajo, češ da je samo tako ravnanje v skladu s listino o človeških pravicah, ki izrecno priznava vsakomur *»pravico do državljanstva«*.

Primerjajmo s tem stališčem postopanje italijanskih oblastev! Državljanstvo zanikajo celo optantom, rojenim v naših krajih, in ljudem, ki so služili italijansko vojsko!

HČI NIKITE HRUŠČEVA

To poletje je prvič po oktobrski revoluciji iz l. 1917 obiskalo Italijo in posebno Rim veliko število sovjetskih potnikov. Ti so o razmerah v Rusiji izklepetali marsikaj, kar ni bilo vseh sovjetskim voditeljem. Zato so poklicali na odgovornost tajnika sovjetskega poslanstva v Rimu Alekseja Avdejeva, češ da ni dovolj pazil na turiste. Mož je bil odpoklican v Moskvo.

Najlepše pri vsem tem pa je, da je bila med tistimi, ki so *»preveč klepetali«*, tudi hči Hruščeva, pač ravno tako zgovorna kot njen mogočni oče.

Šli so pred nami

O »vahtih« hitijo misli in ljudje tja na pokopališča, na grobove dragih rajnih. Tudi letos je marsikateri izmed naših znancev in bralcev šel pred nami tja, kamor bomo morali tudi mi...

Te skromne vrstice, naj bodo vsaj majhen spomin nanje! Vsem brez razlike bi radi poslali nekaj toplih besed v zadnji pozdrav. Toda predolgo bi moralo biti slovo, ker se ne prestando vrsti grob za grobom. Misel na nekatere, naj bo spominčica za vse!

Že v januarju je prišel pod avto skrbni družinski oče in narodno zavedni Slovenec Karel Pertot iz Barkovelj. V Gorici sta pa umrla blagi profesor slovenskih srednjih šol slikar Romej Kocjančič in trgovec Jože Kramar. V Borštu so pokopali 75-letnega srenjskega župana Miho Zlobca, v Gorici pa dobrotnika revnih dijakov, zdravnika Alfonza Serjuna. V Pevmi so zagrebli ugledno starko Ivano Valentinčič, sestro pokojnega kanonika; v Sovodnjah pa skrbno družinsko mater Marijo Batistič in Frančiško Pahor.

V februarju je tudi smrt kosila. Najprej je posekala starega goriškega sobnega slikarja Alfreda Tominca, ki mu je isti dan zjutraj umrla žena. Pri Sv. Ivanu je šla po plačilo stara Ivana Klum, v Medji vasi pa Marija Pernarčič. Pa spet na Vrhu žena občinskega svetovalca Marija Cotič in v Gorici dolgoletna učiteljica gluhonemih Marija Vertovec; v Žabnicah se je preselil na drugi svet od dela zgarani gozdni delavec Valentin Kravina, v Ukvah pa še mlada Marija Prešeren.

V marcu so zvonili staremu kamnoseškemu mojstru Antonu Cimadorju, v Riečanjih pa kar trem: Urši Kuret, Antoniji Žagar in še mlademu Josipu Komarju, ki je prinesel bolezen iz taborišča v Dachavu. Enako je v Steverjanu Stvarnik odpoklical k sebi stara kmetovalca Ivana Božiča in Mikluža Valentina.

Na dan svoje 98-letnice je umrl bivši tržaški občinski svetovalec Svetoivančan gospod Josip Negode; v Gorici sta pa bila odpoklicana že priletni mizarški mojster Andrej Ličar in oče podgorskega župnika Albin Špaccapan.

V aprilu so končali življenjsko pot ravnatelj Kmečke banke v Gorici g. Ivan Rijavec, v Podgori se je pa smrtno ponesrečil mladi fant Danijel Nanut. Pokopali smo tudi 78-letnega, a vedno čilega dobrega Goričana Antona Smeta, na Vrhu vestnega gospodarja Černica Franca, v Roiaču (Ben. Slovenija) Miho Blazutiča.

Tudi maj ni prizanesel. V Sosljanu je zatislila trudne oči 86-letna Ivana Mokole, v Gorici pa pek in tih dobrotnik g. Ivan Bitežnik.

V juniju je avtobus pri Štivanu povozil 16-letnega vajenca Lenarda Perica.

V juliju smo se za vedno poslovili od so-proge pisatelja Damira Feigla, gospe Pavle.

V avgustu so v Lonjeru spremili ki večnemu počitku še mladega trgovca Jožeta Čoka, na Peči pri Mirnu pa domačinko Marijo Petejan. V Rajblju je v slovenski družini Valas umrla mlada hčerka.

V začetku septembra so v Gorici pokopali 86-letno Marijo Podgornik, ki je malo manj kot pol stoletja bila hišnica na slovenskih

šolah. Vsa Gorica je tudi poznala »Dolfota« Hrovatina, ki je bil že pred vojno raznašalec slovenskih časopisov. V Devinu je umrla prava kraška šaljivka 81-letna Marija Pecikar. Na poti čez Alpe, ko je šel s trebuhom za kruhom, pa 36-letni Lucijan Mokole iz Šempolaja.

Novi grobovi se odpirajo še v oktobru. Zahtevali so Jero Tinto iz Števerjana; v Gorici trgovca in starinoslovca Jožka Ferjančiča; na Oslavju najstarejšega vaščana Florijana Primožiča. — Nismo vseh našteli, še dolga, predolga bi bila njih vrsta.

Vendar naj velja ta skromen spomin vsem, ki so šli pred nami in so nam zapustili vzgled pridnosti, skromnosti in dobrih del. To bo di vsem rajnim najlepši nagrobni spomenik!

NOVICE

POZDRAV IZ BENETK

Danes teden so iz Benetk priveslali v Trst na navadni gondoli 4 mladeniči in prinesli s seboj pozdrav svojega župana našemu Bartoliju. Ta jih je, kakor je njegov običaj, obdaroval s kipecem tržaškega zavetnika sv. Justa.

Zelo pomenljiv dogodek: namesto nekdanjih številnih prekomorskih parnikov pristajajo v tržaškem pristanišču sedaj najraje čolni.

SOLI NE BO ZMANJKALO

Na svetu bo bržkone vsega prej zmanjkalo kot soli. Samo na otoku S. Domingo v Srednji Ameriki so odkrili 7 kilometrov dolgo in 100 metrov visoko goro, ki jo sestavlja bela, kot moka fina sol. Iz nje bodo pridobili 90 milijonov stotov te prepotrebne začimbe.

Na zgodovinski prelomnici povojne Evrope

Nadaljevanje s 1. strani

»fašisti« in »reakcionarji«, marveč tudi pravi delavci in predvsem mladina, ki je izšla iz samih vrst komunističnih organizacij ter nima prav nič opraviti z nazadnjaško reakcijo.

Ti zmerni ukrepi so imeli za posledico, da se je velika večina revolucionarnih odborov že izjavila za Nagyja ter da sedaj pošilja svoje predstavnike na pogajanja z Nagyjem v Budimpešto.

Uporniki so *potemtakem politično in moralno zmagali*. Za zmago se imajo zahvaliti svojemu junaškemu pogumu, v nemali in morda odločilni meri pa tudi moralni opori, ki jim jo je nudil med borbami ves omikani svet.

SVOBODA NI PRAZNA BESEDA

Madžarske upornike in tudi Poljake je vse napredno človeštvo podpiralo zavoljo tega, ker sta se oba naroda v bistvu borila za ne-

SKOK V JEČO

V Amsterdamu na Holandskem se je podjeten tat splázil v stanovanje neke učiteljice ter mirno polnil svojo malho, ko je iznenada slišal škripanje ključavnice in kako nekdo odpira vrata. Skočil je ne bodi len skozi okno k sosedu in od tod čez zid 3 metre navzdol na neko dvorišče. Od tu pa ni mogel naprej in tudi ne bo, ker je pomotoma telebnil v dvorišče bližnjih sodnih — zaporov.

NISO REVEŽI

Italijanske davkarije so izračunale, da znaša premoženje bivše kraljevske družine Savoia nič manj ko eno milijardo in 241 milijonov lir. To samo v Italiji! Koliko denarja je spravil Viktor Emanuel III. povrhu v inozemske banke, ne ve pa nihče.

Kljub temu se še dobe brumne duše, ki s solzami v očeh berejo o ubogih savojskih princih in princesinjah, vozečih se v krasnih avtomobilih po Švici in drugih deželah Evrope.

OBUBOŽALI SO

Odkar je Indija postala samostojna republika, so razni maharadže, kakor oni trde — obubožali. Nekdanji vladar Jajpura, države v srednji Indiji, je sklenil spremeniti svojo razkošno palačo v hotel, češ da ne more več izhajati, ker znašajo njegovi dohodki sedaj le 200 milijonov lir — na leto.

Kdo izmed nas ne bi želel biti tak — revež?

PROTIATOMSKA OBLAČILA

V Nemčiji so prišli na misel, da bi izdelali obleke, ki naj varjejo človeka pred škodljivimi atomskimi izžarevanji. Napravljene bodo iz posebne plastične snovi, čez nje pa pride še druga obleka iz steklene tkanine. Iz iste snovi bodo izdelali tudi čevlje in rokavice.

Oblačilo bo naprodaj v manufakturnih trgovinah po 800 mark ali 120.000 lir.

odvisnost in svobodo na svoji domači zemlji.

Da se je svet tako jasno in nedvoumno zavzel za Poljake in Madžare, je nehoče tudi zasluga Sovjetske zveze same, ki se že leta in leta bori proti zapadnemu kolonializmu, zahtevajoč za narode v Afriki in Aziji pravico do neomejene samoodločbe. Vsak ondotni narod naj postane po mnenju Moskve samostojen in neodvisen in nihče naj se ne vtikuje v njegove notranje zadeve!

Za vsakogar je bilo že zdavnaj jasno, da Sovjetska zveza ne bo mogla večno zahtevati narodne svobode za Afrikance in Azijce, a jo istočasno zanikati in odrekati ljudstvom Evrope, ki so po tej vojni padla v njeno območje. To tem manj, ker tu ne gre za nepismena in zaostala črnska plemena, marveč za visoko omikane in ponosne narode, kot so Poljaki, Ogrji in Čehi, ki se ne dajo stalno tlačiti v lastni domačiji.

Če je imperializem s svojim kolonialnim gospostvom postal nemogoč v Afriki, je še bolj nemogoč v sreu Evrope, učiteljice kulture in napredka vsega človeštva.

Dopisi v Tržaškega

BRIŠČIKI

Kot strela z jasnega neba je pretekli teden med nas udarila vest, da se je šolsko skrbništvo v Trstu nepričakovano izreklo proti ustanovitvi ljudske šole v Briščikih. To žalostno obvestilo je prejel nabrežinski didaktični ravnatelj in šolska oblastva niso bila niti toliko pogumna, da bi svoj ukrep kakorkoli utemeljila.

Bilo je pred več ko enim letom, ko smo v listu pisali, da je nujno potrebno odpreti v Briščikih ljudsko šolo, za katero je že tedaj bilo zadostno število šoloobveznih otrok. Poleg tega bi učencem bila na ta način prihranjena precej dolga pot na Opčine, ki je v zimskih dneh zlasti za otroke precej naporena ter vsekakor škodljiva njihovem zdravju. To zahtevo in potrebo je seveda takoj podprla zgoniška občina in vse je do nedavnega kazalo, da bo šolsko skrbništvo omogočilo pouk v novi zgradbi že z začetkom novega šolskega leta. Zvedeli smo, da so šolska oblastva naprosila občino, naj poskrbi za šolo primeren prostor ter ga obenem opremi. Občinska uprava je vse to tudi izvršila in vsi smo pričakovali, da bo šolsko skrbništvo te dni izdalo potrebni otvoritveni odlok. Namesto tega smo pa prejeli sporočilo, da nove šole v Briščikih ne bo!

Razume se, da so vsi vaščani zaradi tega nenadnega ter krivičnega ukrepa silno razburjeni ter se hudo zgražajo nad pravcati igračkanjem šolskih oblastev. Proti njihovem čudnemu ukrepu je že nastopila zgoniška občina, ki je pooblastila župana, naj nemudoma stopi v stik z vladnim komisarjem dr. Palamaro.

Zahtevamo, naj se kljub temu ukrepu šola v Briščikih takoj odpre, kajti drugače bomo prisiljeni napisati, da italijanska uprava nadaljuje po poti krivic, ki so že tako preveč škodovala obema tu živečima narodoma.

ZGONIK

Tudi po naši vasi ter okolici se je pretekli teden bliskovito razširila vest, da šolsko skrbništvo noče odpreti ljudske šole v Briščikih. Vsi vaščani odločno obsojamo ta krivični ukrep, in sicer to tembolj, ker smo prav zadnje dni preteklega tedna zvedeli, da se je v Zgoniku otvorila italijanska osnovna šola. Pravijo, da laški pouk obiskujejo 4 otroci, katerih starši slučajno stanujejo v raznih vaseh zgoniške občine.

Vsi se zavedamo, zakaj in čemu so oblastva ustanovila v popolnoma slovenskem Zgoniku laško šolo, toda jim že sedaj poveemo, da se bridko motijo, če mislijo, da bo kak naš človek nasedel njihovi na videz nedolžni, a v bistvu preračunano zviti vabi. Ob tej priliki naj še pripomnimo, da je dvojna mera šolskih oblastev očitna, kajti za 4 laške učence se je ustanovila šola, medtem ko se tega noče narediti za skoraj trikrat večje število slovenskih otrok.

RICMANJE

Kakor smo že poročali, je v naši vasi in njeni neposredni bližini v teku obširna gradbena dejavnost. Toda dela pri šoli se nadaljujejo tako počasi, da se bodo zaključila, če pojde tako dalje, šele leta 1958. V vasi imamo slovensko ljudsko šolo, katero obiskuje

40 otrok, ter italijansko, v katero je vpisanih 13 otrok. Vanjo zahaja tudi 5 laških otrok, ki stanujejo v Borštu.

Podjetje Milič z Opčin je prevzelo gradbena dela na cesti proti Domju, medtem ko neko drugo podjetje urejuje kanalizacijo med našo vasjo in Logom. Ljudje želijo, da bi se dela na cesti čimprej zaključila, ker dananje stanje znatno ovira promet in zato povzroča marsikatero nevedčnost. Cesto v ravnini bodo asfaltirali, kjer pa pot gre navkreber, jo bodo tlakovali s kamnitimi kockami.

Lansko leto je ricmanjska srenja, kakor je znano, prodala nekaj zemljišča. Tedaj se je govorilo, da bodo z izkupiščkom zgradili v naši vasi moderno oljarno. Zdi se pa, da so naši možaki sedaj opustili ta načrt, ker so v letošnji izredno hudi zimi pomrzile skoraj vse oljke. Kljub temu bi pa bilo pametno in vsestransko koristno, če bi ta denar vložili v kako novo donosno zgradbo, kakršnen bi na priliko bil nov ter moderen mlin, ki ga Ricmanjci ter tudi drugi Brežani silno potrebujejo.

Ob.

SV. JAKOB

Pretekli teden so se številni prijatelji ter znanci za vedno poslovili od Antona Grlice, ki se je prejšnji ponedeljek smrtno ponesrečil v tržaški ladjedelnici. Pokojnik je bil priden delavec in dober družinski oče ter zaveden Slovenec. V ponedeljek je kakor običajno šel na delo, a ko je popravljaval velik ladijski vijak, se je ta nenadoma zavrtel,

V soboto, 3. novembra, bo ob 18.30 slovenska tržaška radijska postaja oddajala

PRVO GLASBENO PREDAVANJE ZA NASE MALČKE

Oddajo je pripravila priznana pianistka Damjana Bratuževa, ki je že lani bila vodila vrsto sličnih predavanj, za katera so naši najmlajši pokazali veliko zanimanje ter izredno navdušenje. Zato jim priporočamo, naj v soboto ne zamude napovedane vsestransko zanimive ter pestre oddaje.

vrgel delavca na tla ter ga tako poškodoval, da ga zdravniki kljub takojšnji pomoči niso mogli več rešiti. Naj pokojnik, ki je bil tudi zvest bralec našega lista, v miru počiva. Njegovi hudo prizadeti soprogi ter sinu izrekamo globoko občuteno sožalje ter želimo, da bi jima Vsemogočni pomagal prenesti veliko bol.

DOLINA

V sredo preteklega tedna smo spremili k večnemu počitku 76-letnega domačina Josipa Čuka. Pokojnik je bil plemenit človek ter navdušen pevec, ki je kljub svojemu ne prav majhnemu številu let pridno in požrtvovalno sodeloval v domačem pevskem zboru »Valentin Vodnik«. Na poti v cerkev ter na pokopališče so krsto nosili pokojnikovi prijatelji iz pevskega zbora, pred krsto ter za njo pa je zbrano stopala številna množica vaščanov ter ljudi iz bližnje okolice. Po končanem cerkvenem obredu se je od pokojnika v lepih besedah poslovil domači župnik, medtem ko so cerkveni pevci ubrano zapeli žalostinko. Pred odprtim grobom je nato spregovoril domači učitelj, ki je poudaril zlasti pokojnikovo ljubezen do naše pesmi ter rodne gru-

de. Na koncu je nastopil pevski zbor »Valentin Vodnik«, ki se je z globoko ganljivimi žalostinkami dostojno poslovil od svojega zvestega ter pridnega člana.

Na žalost moramo ob koncu tega kratkega poročila napisati nekaj besed o neljubem ter neumestnem dogodku, ki je nastal med pogrebnimi svečanostmi. Župnik g. Štuhec je namreč odbil prošnjo, da bi pevski zbor, katerega član je bil pokojni Čuk, smel po končanem cerkvenem opravilu zapeti žalostinko v cerkvi. Proti temu je nastopil župan Lovriha, ki je v cerkvi glasno zahteval naj župnik svojo prepoved prekliče. Zdi se nam, da tolmačimo mnenje vseh vaščanov, če napišemo, da sta bila nastopa obeh domačih oblastnikov neumestna ter obenem silno mučna. Noben božji ter cerkveni predpis bi po našem ne bil pogažen, če bi pevski zbor, katerega člani so v veliki večini kristjani, tudi v cerkvi pel v poslednje slovo možu, ki je krščansko živel in krščansko umrl! Županov nastop pa je bil grob in neumesten, kajti nihče nima pravice kaliti miru v božjem hramu. Če bi v vseh bilo nekaj več olike ter resnične krščanske ljubezni, bi do tega žalostnega dogodka prav gotovo ne moglo nikdar priti.

MAVHINJE

Preteklo soboto sta si v domači farni cerkvi obljubila večno zvestobo g. Lojze Semolič ter gdč. Zora Gruden.

Zenin je doma iz Brestovice, a se je po drugi svetovni vojni preselil najprej v Mavhinje in nato v Ronke pri Tržiču. Nevesta izhaja iz znane Grudnove družine iz Mavhinj in že več let marljivo ter požrtvovalno vodi otroški vrtec v naši vasi.

Novemu paru želimo mnogo sreče ter božjega blagoslova na novi življenjski poti.

ŠTUDIJSKE PODPORE

V sredo so v Trstu razdelili 160 dijakom študijske podpore, ki jih je razpisala Tržaška hranilnica. V ta namen je hranilnica doletela 2 milijona 610 tisoč lir.

Vseučiliščniki so prejeli po 50 tisoč, dijaki višjih srednjih šol 25 tisoč, učenci nižjih srednjih ter strokovnih šol pa po 10 tisoč lir. Poleg tega so razdelili še nekaj izrednih podpor po 15 ter 5 tisoč lir dijakom srednjih ter strokovnih šol.

Študijske podpore so prejeli tudi naslednji slovenski dijaki: Fabjan Diomira (50 tisoč), Burlo Ivanka (25 tisoč), Križmančič Leticija (25 tisoč), Povšič Rudolf (25 tisoč), Ban Ivan (10 tisoč), Pertot Maja (10 tisoč), Šelj Magda (10 tisoč), Štrekelj Marija (10 tisoč), Košuta Franko (10 tisoč), Ratossa Tulij (10 tisoč), Tretjak Vojmir (10 tisoč), Cunja Marija (10 tisoč) ter Kocman Mariza (5 tisoč).

ISKRENO ZGRAŽANJE

Angleški tisk se zelo zgraža zaradi dogodkov na Madžarskem, pred vsem seveda zaradi brutalnega nastopa sovjetskih čet proti madžarski domoljubni mladini. To zgražanje bi bilo čisto razumljivo, če bi ne bilo — angleško. Angleži namreč v svojem zgražanju čisto pozabljajo, da so hladnokrvno obesili že precej mladih Grkov na Cipru, ki niso naredili prav nič hujšega kot mladi Madžari. Le dvignili so se proti tujcu, ki ima zasedeno njihovo domovino.

Prav tako Angleži pozabljajo, da imajo sami še vedno interniranega ciprskega nadškofa, medtem ko so Poljaki kardinala Višinskega že izpustili in so tudi Madžari kardinala Mindsentija že osvobodili iz ječe.

Res, hladnokrvni ljudje, ti Angleži.

— Dopisi iz Goriške —

GORIŠKI MESTNI SVET

V preteklem tednu je občinski svet imel kar štiri seje. Soglasno je odobril proračun mestnih podjetij za prihodnje leto. Na predzadnji seji je razpravljalo o treh pisemnih predlogih monarhista Pedronija. Ta svetovalec je vsa štiri leta mučil občinski svet z interpelacijami, večina katerih je vedno šla v pozabo. Isto se je zgodilo tudi na zadnji seji. Pedroni je predlagal, naj se na poslopje Zavarovalnice zavoda postavi plošča z razglasom zmage italijanskega orožja v prvi svetovni vojni, ki naj bi se odkrila že 4. novembra, ko pridejo v Gorico mnogi bivši bojovníki in tudi predsednik republike. V drugi interpelaciji pa je zahteval, da se na goriškem gradu zgradi spomenik kralju Viktorju Emanuelu, ki ga zasluži kot poglavar zmagovalne vojske v prvi svetovni vojni. Župan je odgovoril, da zahtevata prvo in drugo delo več časa in da treba premagati razne težave, preden bi ju bilo mogoče izvesti. Več sreče je imela tretja Pedronijeva interpelacija. Svetovalec je protestiral, ker jugoslovanski državljani vsak dan prinašajo v Gorico sveže in posušeno meso.

Iz županovega odgovora smo zvedeli, da hodijo meščani že ob štirih zjutraj na mejo, da si lahko nakupijo jugoslovansko meso. To je razumljivo, saj ga dobe za nekaj sto lir bolj poceni kot v Gorici.

V sredo so svetovalci odobrili proračun za leto 1957, ki predvideva 48 milijonov primanjkljaja.

V petek zvečer so svetovalci med drugim razpravljali o nekaterih spremembah načrta za napeljavo vodovoda na Oslavje in Štmauer.

To je bila zadnja seja občinskega sveta. Župan je pohvalil vse občinske svetovalce zaradi njihovega sodelovanja; pri tem ni pozabil omeniti niti slovenske manjšine. Dejal je, da je Slovence smatral za slovenski govoreče enakopravne italijanske državljane. Priznal je tudi, da občinska politika do okoljskih vasi ni bila vedno zadovoljiva. V zadnjem letu pa da so marsikaj naredili tudi v mešanih in popolnoma slovenskih vaseh.

Na koncu je župan stisnil vsakemu svetovalcu še posebej roko ter ga odlikoval z bronasto svetinjo, če je bil izvoljen pred štirimi leti, druge pa, ki so bili v občinskem svetu že dve volilni dobi, je odlikoval s srebrno. Upravni odbor in občinski svet sta pa županu poklonila zlato svetinjo. Prav naravno je bilo, da so občinski očetje to ljubeznivo sejo zmerno zalili tudi na prijetni zakuski, ki so se je udeležili tudi nekateri časnikarji.

Na zadnjih sejah so se razprav udeležili vsi slovenski svetovalci; g. Bratuž se je med drugim zavzel, da bi mestna uprava podaljšala goriški vodovod od Oslavja do Števerjana. Župan je odgovoril, da sedanje vodovodne cevi niso prikladne za to delo ter da bo stroške za podaljšanje vodovoda morala nositi števerjanska občina.

Na zadnji seji sta govorila Šuligoj Darko in Rudi Bratuž.

Prvi je najprej izrekel zahvalo županu, odboru in svetovalcem, ki so se trudili, da so se dobro opravila obširna dela v korist prebivalstva. Obžaloval pa je, da so bili zastopniki slovenske manjšine že od prve seje

vedno napadeni, če so se hoteli izraziti v slovenskem jeziku. Zato so uvideli, da ne more priti do prijateljskega sodelovanja v občinskem svetu. Njihovi predlogi so bili zelo redko upoštevani ter večinoma odbiti. Vsakogar pa najbolj v živo zadene način, kako nekateri svetovalci gledajo na našo manjšino: za nekatere manjšina sploh ne obstaja, drugi jo pa trpijo samo zaradi tako imenovane »čudovite asimilacije.«

V zadnjem času smo pa z najvišjega mesta slišali znano pravilno opazko o preživelih nacionalizmih. Zato želimo, je zaključil g. Šuligoj, da bi ideja evropske skupnosti obrodila tudi v našem mestu svoje sadove, tako da pride do mirenga sožitja med vsemi narodi.

Svetovalec Bratuž je izrazil upanje, da bo zgodovina, ki je edini pravi sodnik, ustvarila tudi med Slovenci in Italijani pravilno razmerje ter pomirila narode, »ki so se preveč časa sovražili.«

IZ PODGORE

Predpretekli teden je vse kazalo, da bodo vsi delavci, zaposleni v novem rayon-oddelku, ostali brez dela. Ista usoda pa je obenem grozila vsem ostalim delavcem. Na ukaz državnega pravdnštva so namreč zapečatili vse hranilnike surovine, ki jo rabijo za izdelovanje rayonskega vlakna. Ta ukrep je, hvalj Bogu, ostal v veljavi le 53 ur, kajti uprava tovarne, ko je spoznala, da gre za usodo celotnega industrijskega podjetja, je brž prevzela odločilne ukrepe. Goriškemu županu je obljubila, da bo takoj ukrenila vse, kar je potrebno, da se zaščiti zdravje delavcev ter vseh prebivalcev. Poleg tega se je podjetje obvezalo, da bo občini nakazalo 600 tisoč lir za stroške, ki jih zahteva znanstvena preiskava o stanju v podgorski predilnici. Po teh svečanih zagotovilih je občina izdala podjetju obratno dovoljenje, tako da so se nato lahko ponovno začela dela.

Upamo, da bo sedaj mučna zadeva končno rešena, kar bo v korist delavcev, prebivalcev ter tudi podjetja.

ŠTEVERJAN

Preteklo nedeljo je imel naš občinski svet zadnjo sejo. Župan g. Podveršič je v kratkem govoru pojasnil vse težave, s katerimi se je morala uprava boriti, da je izvedla delovni program, ki ga je začrtala pred 4 leti. Program je uprava v glavnem izvršila. V kolikor pa ni bilo mogoče izpeljati vseh zelenih in izdelanih načrtov, ni kriva občina, temveč Rim. Tam že zdavnaj leže naše prošnje in čakajo na ugodno rešitev. S tem izvajanjem svojega župana se vsi števerjanci popolnoma strinjamo. Na seji so odobrili proračun za 1957. leto, ki izkazuje tri milijone primanjkljaja.

Prepričani smo, da bo med drugim morda v kratkem ugodno rešeno tudi vprašanje našega vodovoda.

Trgatev je mimo. Opravili smo jo ob najlepšem vremenu. Mošt nam plačujejo po 70 lir liter, medtem ko oddajamo tokajca po 90 lir.

ŠTMAUER

V listu smo že večkrat opozarjali oblastva in zlasti mestno upravo, da je glavna cesta za Štmauer na raznih mestih preozka, da bi

lahko po njej vozili avtomobili, avtobusi ali tovorniki.

Zato ponovno opozarjamo oblastva, da je nujno potrebno to cesto razširiti, zlasti še od križade dalje.

Pričakujemo, da bo župan upošteval našo željo, saj je na zadnji seji izjavil, da je občina v zadnjem letu marsikaj naredila tudi za slovenske vasi. Naj to stori tudi v bodočnosti!

IZ DOBERDOBA

Pred 10 dnevi je umrla v naši vasi nadarjena in vzorna 11-letna učenka 5. razreda Nadja Ferfolja. Eno leto je revica bolehal za raka in bila dvakrat operirana. Kljub najljubeznejši skrbi dobrih staršev je podleгла v hudih bolečinah tej bolezni.

Pogreb je bil v petek, 19. oktobra. Udeležilo se ga je obilo občinstva. Bil je zares veličasten in ganljiv. Pred hišo žalosti ji je govorila v slovo v imenu vse mladine, zlasti pa Marijinega vrta, katerega zvesta in delavna članica je bila, sošolka. Dva zhora, ženski in mešani, sta ji pela prelepe in ganljive slovenske žalostinke, ki so ganile mlade in stare do globin srca. Toliko cvetja morda še ni bilo pri nobenem doberdobskem pogrebu. Ko je zemlja za Nadjo žalovala, je ona že okusila prve kaplje večne božje ljubezni. Večno bo prosila za doberdobsko in vso slovensko mladino ter njen plemenit narod, naj ga dobri Stvarnik čuva s Svojo mogočno ljubeznijo in pravičnostjo.

Njenim staršem in sorodnikom izrekamo globoko sožalje.

Doberdobei naj še zavrnejo vse neumestne napade na našo občinsko upravo ter zlasti na našega župana. Saj znamo že sami po svoji pameti razsoditi, da tega požrtvovalnega in izredno delavnega ter naprednega javnega delavca ne zadene nobena krivda, a ko ni mogel ugodno rešiti vseh javnih občinskih zadev. Dejstvo pa je, da mu je uspelo doseči za doberdobsko občino skoro 19 milijonov lir za obnovo vodovoda, česar doslej žal še ni mogla doseči nobena druga slovenska občina.

Sovodenski in števerjanski župan pa za to tudi ne nosita niti najmanjše krivde in prepričani smo, da bodo tudi ti dve slovenski občini deležni slej ali prej državne podpore za kmečke vodovode. Novi list si je od vsega početka prilastil geslo Janeza Evangelista Kreka, da bo vedno govoril svojemu ljudstvu resnico in tako jo govori tudi ob tej priliki!

STRAŽICE

Preteklo soboto so uradno pregledali in odobrili izvršena dela pri mostu Stražice-Podgora. V kratkem se pa bodo zbrali zastopniki gradbenega podjetja iz Padove s predstavniki županstva in se dogovorili o nadaljevanju še drugih potrebnih del na tem mostu, zlasti o povezavi mostu z bregom na podgorski strani ter o postavitvi mostnih ograj. Ako ne nastopijo nepredvidene ovire, se bo začel promet po mostu že ob pričetku decembra.

PAZITE NA GOBE!

Opozarjamo gospodinje, naj kupujejo sveže gobe le na pokritem trgu, ker jih tam iz dneva v dan pregledujejo strokovni pregledniki.

Časopisi stalno poročajo o težkih zastrupitvah z gobami, tako se je na primer v preteklem tednu zastrupilo z njimi kar šest Tržačanov.

Beneška Slovenija - Kanalska dolina

IZ ČEDADA

Ministrstvo za javna dela je nakazalo pred kratkim nad 32 milijonov lir, da se zgradijo nekatera važna dela v Beneški Sloveniji. Sklenili so, da bodo izvršena le-ta javna dela: Za cesto, ki pelje iz Maline skozi Subid v Prosnid, bodo uporabili nad tri milijone lir; za župnišče v Štoblanku pri Dreki so nakazali 1 milijon in 482 tisoč lir; za popravilo cerkve v Čeneboli so dali nad 4 milijone; za otroški vrtec v Podbrdu v Terski dolini je določenih 1 milijon in 960 tisoč; za gradnjo ceste Prjesaka-Zavrh ter popravilo ceste Viskorša-Brdo nekaj nad tri milijone; nekaj nad 2 milijona za popravilo ceste Kodromac-Oborče v Praprotnem; za dograditev ceste Domenis-Brokjana-Ronec (občina Podbonesec) 1 milijon in 167 tisoč; za gradnjo ceste Mersin-Štupca skoro 2 milijona 14 tisoč lir; za cesto Kladreča-Teje v občini Praprotno nad 2 milijona in pol lir; za popravilo občinskih cest v Srednjem 2 milijona in 327 tisoč; za popravilo ceste Prjehon-Brezje v tipanjski občini skoro 1 milijon 400 tisoč lir; za popravilo ceste Tipanjski most-Prjesaka skoro 4 milijone.

Poleg tega je bilo nakazanih še za pogozdovanje neobraščenih krajev v Krasu, Trinku in Lazah pri Dreki 1 milijon in 947 tisoč lir. Isto vsoto so nakazali tudi za pogozdovanje v Viskorši, Krnahti in Debeležu.

IZ AŽLE

V Ažli so zgradili nov vodnjak za tiste družine, ki so doslej morale po vodo kakšnih 500 metrov daleč na vaški trg.

SEMENSKI KROMPIR

V občinah Šempeter in Grmek delijo med kmetovalce državni prispevek za semenski krompir. V ta namen je kmetijsko nadzorništvo v Vidmu nakazalo 560.000 lir.

UKVE

V soboto, 27. oktobra, sta si obljubila večno zvestobo Jank Valentin, posestnik v Ukvah, ter Rožič Sofija, doma v Logjih pri Breginju. To je že tretja loška nevesta, ki je ukovškimi dekletom prevzela fanta! Novoporočencema želimo mnogo sreče na novi življenjski poti, še premnogim »stricema« v Ukvah pa, da bi se čimprej odločili za tako važen in za življenje potreben korak!

Po nadvse lepih septembrskih dnevih nas je ta mesec že drugič obiskal sneg. Upajmo, da se prerokbe vremenoslovcev, ki nam napovedujejo zgodnjo in hudo zimo, ne bodo uresničile. Skrivna bojazen ter ugodne cene pa le silijo večino posestnikov, da prodajajo les že v gozdu.

Ker so Vsi sveti že tu in je kmalu nato običajno začela obratovati mlekarna, se nam kar čudno zdi, da se njen novi odbor, ki je bil izvoljen že spomladi in od katerega so si vsi mnogo obetali, tako malo zanima za mlekarno. Skrajni čas je, da se za to zadevo pobrigajo!

IZ RABLJA

V zadnji številki smo poročali, kako je vse tukajšnje delavstvo razburjeno, ker je uprava rudnika hotela skrivaj ter ob zaščiti

orožnikov odpeljati nekaj tovornikov rude v Genovo.

Tu bi rudo vkrcali na ladje, ki bi jo odpeljale v inozemstvo.

V ta namen so najeli že šest tovornikov. Na enega so rudo že naložili, toda, ko so ljudje, zlasti ženske in otroci, to opazili, so se postavili pred tovornik ter ga zadrževali poldrugo uro. Prišli so orožniki in cestna policija ter je vse kazalo, da bo tovornik le odpeljal. Tedaj je stopil predenj delavski kaplan, napravil z nogo križ ter dejal: »In tu preko ne sme niti en gram rude!« Nastopil je poročnik orožnikov in pozval duhovnika, naj se umakne. Ker se ta ni hotel odzvati ukazu, so ga orožniki odpeljali in dve uri pridržali v svoji kasarni. Medtem se je pa pred orožniško postajo zbrala velika množica in glasno vpila: »Sramota za orožnike, ki branijo tatove, zapirajo pa duhovnike!« Tedaj so orožniki uvideli, da jim grozi upor in so duhovnika izpustili; množica ga je z velikim navdušenjem v sprevedu spremljala po vasi.

S tovornika so morali razložiti vso rudo in šofer je odšel s praznim vozilom. Za njim so jo odkurili še drugi tovorniki, ki so čakali, dokler se položaj ne razčisti.

Vse to se je zgodilo v trenutku, ko se je notranja komisija pogajala z vodstvom podjetja v Vidmu. Stavka rabeljskih rudarjev se je končala 22. oktobra. Notranja komisija se pri pogajanjih dosegla, da bo podjetje vrnilo rudarjem 6000 lir, ki jim jih je prejšnji mesec samovoljno pridržalo pri plači.

O ostalih vprašanjih pa se bodo pogajanja šele začela. To je res le majhen uspeh, toda upamo, da bodo nadaljnja pogajanja ugodno potekla.

Pri kriških ribičih

4

R. B.

BIBČEVA MAMA SE KAJ VE

Pohajal sem še drugi dan po kriški vasi ter srečaval stare znance. Ugotovil sem, da mnogi že na oni strani groba — lovijo ribe. Spotoma sem srečal bubca — tak je bil kot Tonko pred dvajsetimi leti — in ga vprašal, naj pokaže, kod se pride k »Frnači«, kjer so Bibčevi. Še po kar lepih poteh skozi vas sva privandrata tja na sredino.

Imeniten »portone« z jerto se odpre na velik obzidan borjač. Na zunaj je hiša še kraška, znotraj je pa že vse bolj moderno, kot je tudi pri sosedovih.

Bibčeva mama je pravkar potikala v štedilniku s »špicami«, ko sem pozdravil in pobaral, ali sem prav prišel.

»Oh, kar prav; boste pa kar z nami malo vzeli.«

»Ne, mati, raje bi kaj skozi ušesa vlekel, kot z ustic in sem povprašal, če kaj ve o starih ribičih.«

Pa se oglasi mlada pri mizi: »Ja, ja, saj naša mama dosti ve iz tistih časov, ko je s lkošaro in s klicom »ribe — ribe« hodila po vashe.«

»Ti nič ne veš, kako je bilo po starem, ko smo garali — pa tudi lepo je bilo« je skoraj sama pri sebi pripomnila mati in popihala v žerjavico.

Zazvonilo je že poldne, ko je živahno pripovedovala: »Škoda, da ni naših doma. Šli so popravljat barke v Tržič, pa jih ne bo nekaj dni nazaj. Reveži, martramo se, pa nič nimamo. Saj smo skoraj mi še sama družina, ki hodi na morje. Angleži že deset let skoraj nimajo več bark. Veste, prav po starem je bilo več kot pol vasi ribičev. V naši »klapi« jih je še šest.«

»Stepančičevi so še«, pomaga hčerka. »Ja, seveda, potlej Kobalovi iz Nabrežine. Novo, veliko barko na motor ima Gospodič. Pa ni več tako, kot je bilo.«

»Pa, Vi dosti veste o ribiškem življenju«, pomagam, ko se besede zataknejo.

»Ja, ja, tisti evangelij, ko so dosti ulovili je lep, ma, danes ga ni več. Zaslužilo se je, ko so moški povlekli težke mreže. Zdaj pa je vse razfrskano. Pa še od drugod so prišli in imajo vsak svoj majhen »butone« (čoln) pa razženejo tam pod devinsko skalo že vso žival. Letos poletni smo samo nekaj malega imeli. Ob luni ne grejo naši ven. Vsak mesec so po najmanj deset dni doma, tako so ukazali po novem. Prav tako na veliko je bilo včasih. Še dve leti tega so povlekli ven vsi skupaj pet sto ton robe, tako računajo mladi, jaz ne znam prav povedati.«

»Kaj pa razganja ribe?«

»Kdo to ve? Pravijo, da je vojska kriva; pa tudi voda teče drugače. Danes še največ vlečejo na »tartane«, tako skoro po dnu.

Noter se pa z ribami vred nalovi tudi kamnje in blato in je treba vse čistiti, pa je malo dobička.«

Stopila je v hišo še druga hči, ki se je izsolala na višjih šolah. »Ta gospod«, me pokaže mama »rad ve kaj o ribah. Pa ti malo povej.«

Pogovarjali smo se, kdaj lovijo. »Vsak čas ima svojo ribo«, pripovedujejo. V adventu začnejo s paserami ali ploščami. Stara navada je bila, da so na sveti večer vsi ribiči cvrli pasere. Ob novem letu pa nastavijo mreže za rombe. Mreže pustijo po več dni v vodi. Ko se jim zdi, da se je kaj ulovilo, jih zadrgejo in vlečejo ven. Včasih so ujeli tudi do petnajst kil težke rombe.

Potem pa ni tja do marca meseca skoro nič. Na trnke love samo »guže«. To so bolj majhne, pa okusne ribe. Če je sreča, jih spreten ribič ujame tudi do deset kil na dan. Tja proti veliki noči se pokažejo kalamari, sipe in škombri. Poglavitno letino pa dajo sardele, in sicer od aprila do konca julija. Kakor da imajo domenek, se sardele v juliju in do polovice avgusta porazgubijo in se spet pokažejo ob velikem šmarnu. Če je vreme ugodno, jih hodijo lovit skoro do vaht.«

(Dalje.)

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Razstrelivo misel

Mislím, da je prevzela vsakega izobraženca že kdaj malodušnost zaradi razvoja v sodobnem svetu. Vsi tisti, ki sta jim pri srcu kultura in bodočnost človeštva, vsi, ki so bili vzgojeni v ljubezni do človeka in duhovnih vrednot, so se morali večkrat v dnu srca zaskrbljeni vprašati, če imajo te vrednote sploh še kak pomen v dobi atomskih eksplozij in oboževanja tehnike.

Ni je več države na svetu, kjer bi avtomobilski mehanik ne zaslužil vsaj dvakrat več kot gimnazij-ski profesor, univerzitetni profesorji so reveži v primeri z vsakim povprečnim inženirjem, ki serijsko kopira načrte, in na pisatelje gledajo pomilovalno kot na neresne in čudaške ljudi, ker zapravljajo čas s pisanjem izmišljenih zgodb ali celo pesmi, še večkrat pa jih uvrščajo v kategorijo nadležnih ljudi, ki se vtikajo v zadeve drugih in kažejo nezdravo radovednost za dogajanje okrog sebe. Tako skoro ni pisatelja, ki si še upa pisati tisto, kar misli, da bi ne bil zapleten v kak proces ali da bi se ne znašel celo v zaporu, pa naj je to v Sovjetski zvezi, na Madžarskem, na Cipru, na Madagaskarju, v Spaniji ali v Združenih državah.

V Italiji je za to značilen primer Danilo Dolci, a tudi drugi pisatelji so zapleteni največkrat v celo vrsto tožb, ker se vedno kdo spozna v spačeni podobi, ki jo kaže njihovo zrcalo, pa četudi je v resnici podoba mnogih in ne samo enega.

Marsikak kulturni delavec, pisatelj ali samo ponižen srednješolski profesor ima ure, ko obupava sam nad seboj in nad svojo vlogo v svetu, ko se mu zdi, da je izgubil vse zaupanje vase in v svoje delo, vso vero v smisel in uspeh svojega truda in ustvarjanja. Nekdo doživlja take grenke ure pogosteje, drugi redkeje, a nikomur niso prihranjene. Morda so jih poznali tudi kulturni ustvarjalci in delavci preteklih dob, a najbrž ne tako bridko in ne tako pogosto, ker še nikoli misel ni bila tako zapostavljena, še nikoli ni vzbujala takega pomilovalnega posmehovanja kakor v dobi atomskih poskusov. Cenjeno je samo tehnično »znanje«, ne pa razmišljajoči um, ki išče stvarnem smisla, izvora in konca.

Toda pretekli dnevi na Madžarskem in na Poljskem so dokazali, da je misel še vedno največja sila in da bo taka ostala. Močnejša od nasilja, močnejša od tankov in armad na pohodu, močnejša od atomske sile. Misel je najmočnejše razstrelivo sveta, ona prevrne tirane in požene v zrak najbolj skrbno in tehnično popolno zgrajene sisteme zatiralcev. Tajne policije lahko ustrahujejo narode, lahko zaprejo množice v ječe in koncentracijska taborišča, lahko postavijo knjige na indeks in obsodijo k molku najvidnejše predstavnike kulturnega življenja.

Danilo Dolci drugič pred sodiščem

Pri italijanski založbi Einaudi bo v kratkem izšla nova knjiga Danila Dolcija. Imela bo naslov »Inchiesta a Palermo«. A že zdaj, ko še ni izšla, se je moral zagovarjati zaradi nje pred sodiščem. Razprava je bila v soboto pred sodiščem v Rimu, a je bila seveda preložena, ker sta zahtevala Dolcijeva zagovornika, da zasliši sodišče razne strokovnjake za narodopisje in pisatelje. Ti naj bi povedali, če smatrajo odstavek iz knjige, zaradi katerega je rimska policija prijavila Dolcija sodišču, za znanstveno in moralno upravičeno pisanje ali ne. Za priče sta predlagala docenta za narodopisje na rimski univerzi Ernesta De Martina in prof. Arangia Ruzza, ki sta že podala pismeno mnenje, da ima delo znanstven značaj in da ne vidita v njem nikake moralne pokvarjenosti.

Tožba vzbuja veliko pozornost in bo seveda spet povzročila hude polemike, zlasti med pisatelji in tistimi, ki mislijo, da morajo varovati javno moralo... pri knjigah.

Danilo Dolci je napisal to svojo knjigo po naročilu založbe Einaudi, ki je hotela, da bi v njem čisto stvarno in dokumentarno prikazal življenje revnih ljudi na Siciliji. Dolci je odgovoril, da bi imel preveč dela, če bi hotel popisati vso sicilijansko revščino, zato se je omejil samo na Palermo. Knjiga bo imela nedvomno velik uspeh, reklamo zanjo mu dela že proces. Njegova slava bi bila mnogo manjša, če bi ga pustili pri miru. Tako pa ga poznajo že po vsej Evropi in njegove knjige, ki same po sebi niso nič posebnega, prevajajo tudi že v druge jezike.

Lahko poberejo vse orožje narodu in napravijo iz njegove mladine hlapce tiranov. Toda najučinkovitejšega orožja narodu ne morejo vzeti. Ne morejo ga razorožiti in mu iztrgati najnevarnejšega, naj-silovitejšega razstreliva — misli. Nosilci in varuhi tega tajnega orožja pa so največkrat ponižani, navidezno malopomembni, za marsikoga in celo za tirana kar nekoliko smešni ljudje: slabo plačani profesorji v večnih skrbeh, kako bodo prehranili svojo družino; pisatelji, ki si morajo krasti čas poleg svojega »pravega« poklica, da napišejo kako knjigo in se pozno v noč s skelečimi očmi sklanjajo nad papir in oblikujejo misel; umetniki, ki jim skuša vsakdo dajati nauke o umetnosti in jih »usmerjati« v »pozitivno ustvarjanje«. Vsi ti so v resnici nevarni ljudje, ki bi jih morale tajne policije še bolj strogo nadzirati kakor doslej, ker nosijo v svojih glavah in v svojih aktovkah tisto razstrelivo, pred katerim je tirane najbolj strah in ki je doslej rešilo svet še vseh tiranij.

To so nam ponovno dokazali dogodki na Madžarskem in Poljskem. V nikogar se ni svobodni nasproten tisk tako zagnal v kritičnih dneh na Poljskem kot v nekega skoraj neznanega pisatelja. In na Madžarskem so bili tisti, ki so dali ljudstvu orožje v roke, pisatelji in kulturni delavci iz društva »Petöfij«. Oborožili so ga z jasno mislijo in ljubeznijo do svobode.

Zato naj ne obupujeta ponižni, slabo plačani profesor ali pisatelj, ki mu naduto odklanjajo rokopise ali mu jih plačujejo slabše od uslug avtomobilskega mehanika. Onadva sta tista, ki imata v rokah najučinkovitejše orožje in usodo naroda, tudi našega.

M. E.

KULTURNE VESTI

Nobelovo nagrado za leto 1956 je dobil španski begunski pesnik Juan Ramon Jimenez. Od leta 1936 živi na otoku Portorico, kjer predava na univerzi San Juan špansko literaturo. Star je 75 let.

Slikar Pablo Picasso je obhajal te dni svojo petinsedemdesetletnico.

Razni špekulanti zasipavajo beneško laguno, ki loči mesto od celine, da bi dobili tako zemljišča za gradnjo hotelov in industrijskih naprav ali da bi jih drago prodajali. Casniki obtožujejo oblastva, da ničesar ne store proti temu. Benetke so v nevarnosti, da se lepega dne znajdejo na polotoku in da bo konec njihove romantike.

V Florenci meščani demonstrirajo, ker hoče vlada poslati iz tamkajšnjih galerij nekaj znamenitih slik renesančnih mojstrov na razstavo v Združene države. Tudi župan La Pira pravi, da v Florenci on ukazuje in da jih ne bo pustil nikamor odpeljati.

Slavni španski dirigent in skladatelj Pablo Casals je te dni praznoval svojo osemdesetletnico.

V Sovjetski zvezi spet prevajajo in ponatiskujejo dela ameriškega pisatelja Sinclaira Lewisa, ki so ga prej zelo cenili, a se jim je pred nekaj leti hudo zameril, ker ni hotel podpisati »stockholmskega mirovnega poziva«. Pred kratkim so prevedli njegov roman »Dr. Arrowsmith«.

V Pakistanu išče italijanska arheološka odprava pod vodstvom prof. Tuccija v dolini reke Swat sledove vdora Aleksandra Velikega v Indijo. Nekateri člani so se odpravili tudi v Afganistan.

Cankarjev »Hlapec Jernej« je bil preveden v albanščino. Knjiga je izšla v založbi šiptarske narodne manjšine v Prištini in vsebuje še več drugih Cankarjevih novel.

V Mali galeriji v Ljubljani so odprli v soboto razstavo slik iz zapuščine Riharda Jakopiča. Večina del so oljnathe skice manjšega formata. Vse so še na prodaj.

V Florenci so obnovili znameniti most S. Trinità, ki ga je zgradil sredi 16. stoletja slavni arhitekt Ammannati.

Kdo se še spomni nanje?

V osvobodilnem boju proti nemškimi in italijanskim fašistom, ki so imeli zasedeno slovensko ozemlje, je padlo tudi precej mladih slovenskih pisateljev in pesnikov. Padli so Ivan Campa, Miran Jarc, Kajuh, Rob, Vuk, Siferer in drugi. Niso se pomišljali dati svoje življenje za svobodo in za ideale, v katere so verjeli.

Prva leta po vojni se je njihovo ime večkrat omenjalo in tu pa tam se jih še zdaj kdo spomni, vsaj nekaterih izmed njih. Nobena slovenska založba pa se ne domisli, da bi izdala vsaj kak izbor najboljšega, kar so napisali, da bi tako vsaj nekaj tistega, kar so mislili in čutili, in nosili v duši, ostalo za njimi. Izšla je sicer zbirka Kajuhovih pesmi, a nihče se ne loti dela, da bi zbral vsaj v enem samem zvezku najboljšo tistega, kar je n. pr. napisal Campa. Tudi Jarčeva poezija je v glavnem pozabljena, prav tako pa tudi njegova proza, da ne omenjamo tržaškega pesnika Stanka Vuka. Nevarnost je, da se bodo njegove še nikjer objavljene pesmi porazgubile, ali strohnele v kakšnem vlažnem kotu, kot je že njegovo telo.

Ali res ni mogoče, da bi Državna založba Slovenije ali kaka druga večja slovenska založba ustanovila poleg toliko manj potrebnih knjižnih zbirk še zbirko »Padlih pisateljev in pesnikov«, v kateri bi počasi izdajala vsaj v enem zvezku njihovo leposlovno zapuščino? Za njimi je ostalo marsikaj, kar še ni bilo objavljeno, a tudi mnogo takega, kar je pokopano po raznih revijah, ki so že davno prenehale izhajati. In še vedno nam lahko njihovi spisi in njihove pesmi veliko povedo, morda več kot spisi in pesmi živih.

Ali bi bilo zaradi tolike poplave potiskanega papirja to misel res tako težko uresničiti? Mislim, da ne in da smo dolžni, da se jim vsaj s tem oddolžimo in počastimo njihov spomin.

K.

Italijanski kino v Moskvi

Prejšnji teden se je v Moskvi končal »Teden italijanskega kina«. Predvajali so najboljše italijanske filme. Navdušenje je zadnji dan seglo do vrhunca. Posebno italijanske igralke so vzbujale veliko zanimanje in pohvalo. Sklenili so tudi, da bodo italijanski in sovjetski umetniki skupaj vrteli nekaj filmov iz največjih ruskih pisateljev. Prihodnji mesec bodo sovjetski filmski umetniki vrnili obisk ter obiskali Milan.

Vedno bolj se kaže, da so Rusi naveličani kulturne osamljenosti, v katero jih je prisilil Stalin.

SEMAFOR

NE KLICI VRAGA... IN PETOEFIJA!

Te dni smo lahko videli v dnevnikih fotografijo, ki je prikazovala množico budimpeštanskih izobražencev in študentov pred spomenikom pesnika Petöfija. Upor se je spočel v društvu mladih izobražencev in pisateljev »Petöfij«. Stvar je zelo značilna in popolnoma logična. Če človek premisli, se upor sploh ni mogel začeti drugje kakor pri Petöfiju, pesniku svobode, pri madžarskem Prešernu.

Zanimivo pa je zato, ker si je povojni madžarski stalinistični režim popolnoma prisvojil Petöfija, ki je sredi preteklega stoletja zlagal svoje ognjevite pesmi, v katerih je obsojal tirane, zatiralce narodov in pozival svoje ljudstvo v boj za svobodo in neodvisnost domovine. Leta 1945 so napravili madžarski komunisti Petöfija za simbol svoje revolucije. Njihova kulturna propaganda ga je imela vedno polna usta. Ponatiskovali so njegove pesmi in jih v stotisočih izvodih razširili po deželi in zlasti med mladino. Hoteli so ga napraviti za nekakega »dvornega pesnika« režima, ne glede na to, da je že strohnel v grobu na bojišču, kjer je padel. Padel pa je v boju proti carističnim ruskim četam, ki so hotele zadušiti takratni madžarski upor.

Toda na to se ni nihče med stalinističnimi veljaki spomnil in tudi nobeden verjetno ni imel časa ali volje, da bi se bil zatopil v njegove pesmi. Bra-la pa jih je mladina, brali so jih izobraženci — in o posledicah nam zdaj poročata radio in časopisje. Verjetno si bodo odslej madžarski in drugi režimski prvaki rajši dobro prebrali dela pesnikov in pisateljev, preden si jih izberejo za svoje predhodnike, da se jim zopet ne zgodi kaj takega. Zdaj se najbrž kesajo, ker so tako lahkomišelnost klicali vraga...

D.

GOSPODARSTVO

JUGOSLOVANSKI ALUMINIJ

Vsako pozna aluminijasto posodo, saj najbrž ni gospodinjstva brez nje. To pa je le en način uporabe aluminija. Mnogo več ga porabijo v ostali industriji, danes posebno v letalstvu. Aluminij je namreč lahka kovina, ki je sama zase sicer mehka, a zlita z drugimi kemičnimi snovmi izredno trda in trpežna: ena takih zlitin je »duraluminij«, s katerim se okorišča predvsem letalska, pa tudi cestna industrija. Zaradi svojih izrednih lastnosti je aluminij kovina bodočnosti: in zato je umljivo, da skušajo države čim bolj razviti lastno proizvodnjo aluminija, ali pa si vsaj zagotoviti stalne vire aluminijeve rude ali čistega aluminija.

Aluminij pridobivajo iz boksita, ki je neka rdečkasta zemlja. To zemljo segrevajo v posebnih električnih pečeh. Močna in rentabilna aluminijeva industrija se bo torej razvila tam, kjer so velika ležišča boksita in kjer je v bližini na razpolago tudi električna sila.

Glede množine boksita zavzema Jugoslavija eno prvih mest na svetu. Znana so velika najdišča v Istri in v Dalmaciji, od koder je v prejšnjih časih dobivala boksit Italija, ki je razvila močno industrijo aluminija v Porto Marghera pri Benetkah.

Danes dobiva Italija boksit iz lastnih najdišč na polotoku Gargano, en del pa ga uvaža iz Jugoslavije, kjer so po vojni odkrili posebno izdatna najdišča v Črni gori.

Če smemo verjeti bivšemu podežatstvu v Ajdovščini industrialcu Rizzatu, je na milijone ton boksita tudi v Hrušici. Zato se je imenovani industrialec pred vojno pogajal s tvrdko »Montecatini«, da bi se zgradile velikanske tvornice aluminija v Ajdovščini. Vojna je načrte prekrizala. Pač pa so med vojno Nemci pričeli graditi velikansko tvornico aluminija v Strnišču — sedaj Kidričevo — pri Ptujju. Mislili so pač, da je Spodnja Štajerska za večno priključena Nemškemu rajhu. Tvornica danes ni še dokončana, a omejeno že obratuje in proizvaja že toliko aluminija, da so z njim krite vse potrebe Jugoslavije. Ko pa bo v polnem obratu, bo proizvodnja aluminija tako visoka, da ga bo mogoče izvažati, čeprav ne bi več zgradili nobene nove tvornice v državi. Toda v načrtu je gradnja še mnogo večjih tovarn, ker je za jugoslovanski aluminij veliko zanimanje v tujini.

Ko so med Sovjeti in Jugoslavijo zopet zavladali prijateljski odnosi in živahniji trgovinski stiki, so se Sovjeti zanimali predvsem za dve jugoslovanski industrijski surovini, in sicer za uran in aluminij. Ali je glede urana prišlo do kakšnega sporazuma, nam ni znano, ker gre tu za stroge vojaške tajnosti. Pač pa so se sporazumeli za eno ogromno tvornico aluminija, ki naj bi proizvajala trikrat toliko kot ona v Strnišču-Kidričevem.

Taka tvornica pa stane nekaj stotin milijonov dolarjev in Sovjeti so izrazili pripravljenost, da dajo na razpolago potrebna finančna sredstva za zgraditev tvornice kakor tudi potrebnih elektrarn, ki naj bi služile tvornici. Zato so pa Sovjeti zahtevali,

naj se njim dobavlja ves aluminij te tvornice. V zameno bi Rusi krili jugoslovanske potrebe po pšenici. (Rusija izvažata krušna žita, a uvaža meso in živino — tudi iz Jugoslavije).

Mnogi gospodarstveniki v inozemstvu so videli v tem sporazumu med Rusijo in Jugoslavijo ponovni poskus Rusije, da bi Jugoslavijo gospodarsko podjarmila, kot je to poskušala v prvih povojnih letih vse do preloma s kominformo. Jugoslavija pa ni hotela sprejeti tega udušljivega gospodarskega objema in se je začela takoj pogajati za drugo, še večjo tvornico aluminija z industrialci iz Zapadne Nemčije. Pogajanja tečejo tudi s Francozi in najbrž še s kom drugim. Saj boksita je na pretek, vodnih sil pa je v Jugoslaviji tudi v preobilju. Zgraditi je le treba nove elektrarne.

Od Rusije financirana tvornica aluminija bo stala v Titovgradu (prejšnja Podgorica) v Črni gori, kjer bodo tudi zgrajene potrebne hidrocentrale. S to industrializacijo bo Črna gora mnogo pridobila, saj je najbolj revna pokrajina v Jugoslaviji.

Od Nemcev financirana tvornica bo zgrajena najbrž v bližini Mostarja v Hercegovini, kjer so že v gradnji nekatere hidrocentrale, druge pa bodo še nastale. S tem si bo

opomogla tudi revna Hercegovina, s splošnim izvozom aluminija pa obenem vse jugoslovansko gospodarstvo.

PODZEMNE CEVI ZA MLEKO

Prenos mleka iz visokih planin v ravninska potrošniška središča zahteva mnogo časa in truda, zato tako mleko do sedaj ni prišlo v poštev za svežo potrošnjo. V Švicah in v Avstriji so rešili tudi to vprašanje. V Avstriji so položili v zemljo dva mlekovoda, po katerih teče mleko iz visoke planine Jochberg pri Kitzbuehlu na spodaj ležečo cesto. Mlekovoda sta dolga 1200 in 2280 m. Letos so dnevno spustili po teh ceveh 1000 litrov mleka, a niso s tem izrabili še vse prenosne možnosti. — Cevi so iz plastike. Po vsakokratni rabi jih operejo s svežo planinsko vodo, kateri dodajo še neko čistilno snov. — Pravijo, da se ti mlekovodi zelo izplačajo.

PONAREJEVALCI VINA, POZORI!

Italijanski zakon proti ponarejevanju vina je zelo strog, saj predvideva kazen 1.000 lir na vsak liter ponarejenega vina. Kontrola je vedno bolj razsežna in stroga. V provincah Bologna in Reggio Emilia so odkrili 650 q kipečega mošta iz dateljev in 930 q utajenega alkohola. Kazen bo znašala precej desetih milijonov. Tudi gostilničarji naj se držijo predpisov vinskega zakona; izgovori nič ne zaležejo. V listih je že objavljeno zelo mnogo obsodb.

Sportni pregled

NOGOMET

TOPLAK

Po zadnjem kolu tekem za nogometno prvenstvo Jugoslavije je Crvena zv. osvojila naslov jessenskega prvaka. Državni prvaki so igrali od kola do kola lepše in učinkoviteje, posebno še, odkar je v napadu ponovno igral Toplak. Beograščani so samo enkrat izgubili, in to v začetku prvenstva. Vojvodina in Hajduk sta se ostro borila za drugo mesto. Za Vojvodinine uspehe imata posebne zasluge Veselinovič in Rajkov. Hajduk je letos popolnoma drugo moštvo, čeprav v njem igrajo še vedno isti igralci. Ti so namreč pokazali letos večjo požrtvovalnost, vigranost, vzdržljivost, kar je pogoj za dobro igro. V splitskem moštvu se je odlično izkazala napadalna petorka, sestavljena iz državnih reprezentantov, kot so: Vukas, Vidošević in drugi. Presenetljivo slabo se je uvrstil beograjski Partizan, ki bo najbrž na koncu zabredel v iste težave kot lani Hajduk. Novinec Vardar se je skromno in tiho prerinil na prva mesta. BSK je letos močno razočaral, kar velja tudi za mostarski Velež. Lestvica je naslednja: 1. Crvena zvezda (23 točk), 2. Vojvodina (19), 3. Hajduk (18), 4. Dinamo (16), 5. Spartak (13), 6. Vardar in Lokomotiva (12), 8. Budućnost, Partizan in BSK (11), 11. Zagreb in Velež (10), 13. Radnički (9), 14. Sarajevo (7).

Proti koncu tekem smo opazili, da so bila vsa moštva precej utrujena, saj so nogometaši moralno igrali dve tekmi na teden, kar je tudi za »profesionalce« precejšen napor. Skoraj vse tekme so potekale razburljivo, ker se je vodila zagrizena borba za vsako točko. Cestokrat se je pojavila tudi zloglasna verižna obramba. Na izide tekem pa je odločilno vplivalo domače igrišče. Tekme za prvenstvo

se bodo nadaljevale spomladi, toda najboljši igralci ne bodo medtem počivali. Olimpijska ekipa potrebuje pred potovanjem v Avstralijo nekaj oddiha, kar velja tudi za A-moštvo, ki bo novembra igralo na Skotskem in v Angliji. Sestava enajstoric je že bila določena. Marsikateri igralec bi raje bil uvrščen v olimpijsko moštvo kot v državno. Ta sreča je doletela Veselinoviča in Krstiča II.; nekdanja stebra mladinske ekipe Toplak in Tašič pa sta bila določena za britansko turnejo.

BOKS

Ameriška revija »Ring Magazine« objavlja vsak mesec lestvico najboljših boksarjev. Konec oktobra je lestvica naslednja: **Mušja kategorija:** Svetovni prvak: Perez (Argentina). Izzivalci: 1. Diaz (ZDA), 2. Dower (Anglija), 3. Martin (Spanija). **Petelinja kategorija:** Svetovni prvak: D'Agata (Italija). Izzivalci: 1. Macias (Mehika), 2. Espinoza (Filipini), 3. Campo (Filipini). **Peresna kategorija:** Svetovni prvak: Saddler (ZDA). Izzivalci: 1. Bassej (Nigerija), 2. Hamia (Francija), 3. Smith (ZDA). **Lahka kategorija:** Svetovni prvak: Brown (ZDA). Izzivalci: 1. Loi (Italija), 2. Boordman (ZDA), 3. Smith (ZDA). **Srednja lahka kategorija:** Svetovni prvak Basilio (ZDA). Izzivalci: 1. De Marco (ZDA), 2. Saxton (ZDA), 3. Aragon (ZDA). **Srednja kategorija:** Svetovni prvak: Robinson (ZDA). Izzivalci: 1. Fullmer (ZDA), 2. Humez (Francija), 3. Jones (ZDA). **Srednja težka kategorija:** Svetovni prvak: Moore (ZDA). Izzivalci: 1. Hecht (Nemčija), 2. Stretz (Nemčija), 3. Pompey (Trinidad). **Težka kategorija:** Trenutno ni svetovnega prvaka. Izzivalci: 1. Moore (ZDA), 2. Patterson (ZDA), 3. Jackson (ZDA).

OLIMPIADA

Krvavi nemiri na Madžarskem so terjali tudi žrtve med atleti. V boju je padel svetovno znani metalec kladiava Csermak, ki je leta 1952 zmagal na olimpiadi v Helsinkih. Razglašena je bila tudi smrt Puskasa, najboljšega nogometaša na svetu. Kot je znano je Puskas major madžarske vojske. Poznejša poročila pa so to vest zanikala.

Zaradi nemirov je bila Madžarska že odpovedala svoj nastop v Melbournu, toda kasneje je sporočila, da se bo kljub vsemu udeležila svetovnega tekmovanja. V resnici bi odstop Madžarske prizadejal olimpijskim igram hud udarec, ker ima ona največje izglede v vseh disciplinah.

12

Za
naše
naim
laše

Trije

hribo
lazi

Maršalov dvojnik

4

Z jasnega neba je sonce spuščalo vroče žarke, ko smo se sprehajali med gredicami. Tu pa tam smo se ustavili, opazovali rastline in se o njih pomenkovali. Ko smo zavili v stranski drevored, smo opazili na levi strani guvernerjeve palače nekaj delavcev, ki so na visokih zidarskih odrih popravljali zid. Eden izmed njih me je zelo natančno opazoval, toda ko sem ga premeril z očmi, je hitro obrnil pogled drugam in se je spet oprijel dela. Ugotovil sem, da je prav tisti neznanec, ki me je poprej opazoval s strehe z daljnogledom.

Nadaljevali smo sprehajanje, dokler nisem zaslišal škripanje železnih vrtnih vrat. Dve osobi sta se nam po glavnem drevoredu približevali. Po zunanosti sodeč, sta bila dva Španca kakih štiri-desetih let, skrbno obrita in oblečena v elegantno črno obleko.

»Ne bodite nervozni, James«, mi je pošepetal sir Ralph, ko sta se bližala. »Ohranite mirno kri!«

Pretvarjal sem se, kot da nisem neznanec nitj opazil in sem načel razgovor o vojnem svetu in o »načrtu 303«. Guverner me je

sunil v laket, kakor da me hoče na nekaj opozoriti. Hipoma sem prekinil besede in se delal presenečenega, da sta tuje pred menoj.

Sir Ralph ju je pristréno pozdravil, ona pa sta se po španski navadi globoko priklanjala. Bil sem jima predstavljen in oba sta me vidno presenečena gledala z globokim spoštovanjem. Kazal sem veliko prijaznost, a tudi v nastopu sem dal spoznati svoj visoki čin. Na značilni Montyjevi način sem držal roki prekrižani na hrbtu.

Eden izmed Špancev, ki je imel izraz pristnega ovaduha iz romanov, me je opazoval ves čas s srepim pogledom. Drugi se je pa delal, kot da pazljivo posluša guvernerjevo razkladanje. Zapazil sem pa, da je tudi on od časa do časa obračal pogled name in me meril od nog do glave.

Ko sem pričel govoriti o vremenu, o lepem vrtu in o slogu guvernerjeve palače, sta me s smešno pozornostjo poslušala.

Končno se mi je zdelo, da sta se me dovolj nagledala in sem pokroviteljsko dejal: »Upam, da se bo vreme držalo. Pred sabo imam še mnogo ur zračnega poleta.« Pri tem sem naredil znak za odhod.

Brž sta se oba Španca od mene poslovila in sir Ralph ju je spremil v palačo. Vse se je izvršilo v nekaj trenutkih. V tistem kratkem času se je usoda obeh vohunov in morda tudi tisočerihi naših vojakov popolnoma spremenila.

TEDENSKI KOLEDARČEK

4. novembra, **nedelja**: Karel B., Drago
 5. novembra, **ponedeljek**: Caharija, Savina
 6. novembra, **torek**: Lenart
 7. novembra, **sreda**: Engelbert, Zdenka
 8. novembra, **četrtak**: Klavdij, Bogomir
 9. novembra, **petek**: Božidar, Nevenka
 10. novembra, **obota**: Demetrija, Andrej

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 30. oktobra si dobil oz. dal za:

ameriški dolar	626—629 lir
avstrijski šiling	23,25—24 lir
100 dinarjev	78—83 lir
100 francoskih frankov	150—157 lir
funt šterling	1600—1640 lir
nemško marko	145,50—147 lir
pesos	18—20 lir
švicarski frank	146,50—147,50 lir
zlato	713—715 lir
napoleon	4700—4800 lir

RADIO TRST A

Nedelja, 4. novembra, ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 13.30 Vera in naš čas; 12.00 Oddaja za najmlajše; 13.15 Glasba po željah; 17.00 Slovenski zbori; 18.00 Cajkovski: Labodje jezero, balet; 20.30 Verdi: Falstaff, opera v 3 dejanjih.

Ponedeljek, 5. novembra, ob: 13.30 Glasba Johanna Straussa; 19.15 Radijska univerza; 21.15 Poje ženski kvartet Večernica; 22.00 Iz slovenske književnosti in umetnosti.

Torek, 6. novembra, ob: 13.30 Glasba po željah; 19.15 Zdravniški vedež; 20.30 Poje Slovenski oktet; 21.00 Shakespeare-Javornik: Vihar, drama v 5. dejanjih.

Sreda, 7. novembra, ob: 18.30 Pisani balončki, radijski dnevnik za najmlajše; 19.15 Radijska univerza; 20.30 Poje ženski tercet Metuljček; 22.00 Liki iz izpovedi sodobnih italijanskih književnikov.

Četrtek, 8. novembra, ob: 19.15 Sola in dom; 21.00 Dramatizirana zgodba: Jeras: Dunajske povesti; 22.00 Iz zgodovine verskih gibanj v Italiji; 22.15 Mozart: Koncertna simfonija.

Petek, 9. novembra, ob: 13.30 Glasba po željah; 18.30 Z začarane police; 19.15 Radijska univerza; 21.00 Umetnost in prireditve v Trstu; 22.00 Iz svetovne književnosti in umetnosti.

Sobota, 10. novembra, ob: 14.00 Orkester Mantovani; 16.00 Utrinki iz znanosti in tehnike; 19.15 Sestanek s poslušalkami; 20.30 Stolz: Fantazija na Offenbachove motive.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Vprašanje št. 309: Zenske rade pijejo sladko vino. Ali bi ne bilo mogoče na kakšen enostaven način ohraniti pijačo, ki bi bila pol mošt, pol vino? Ali bi ne bilo mogoče preprečiti popolno pokopenje sladkorja?

Odgovor: Sladko vino bi bilo mogoče ohraniti s pasterizacijo, to je s segretjem mladega vina in takojšnjim ohlajenjem ali mrzozom v zelo hladni kleti, kjer bi kvasnice omrtvele, ali z dodajanjem kakega po zdravstvenih predpisih dovoljenega ali nedovoljenega sredstva. Prvi nasvet je v malem neizvedljiv, ker je potrebno imeti posebne priprave, predvsem vakuum, to je posodo, v kateri je mogoče spraviti vino do vretja pri nizkem zračnem pritisku, pri niki toploti, ki bi zamorila kipelne kvasnice. Nato bi morali tako razkuženo mlado vino hitro ohladiti, za kar je potrebna zopet posebna priprava, v kateri bi se pretakala mrzla voda. Če je klet zelo mrzla, v naših razmerah izpod 12 stop. C, se bo vrenje tudi ustavilo in mlado vino bi ostalo sladko. Po zdravstvenih predpisih dovoljeni dodatki so vsi na podlagi metabisulfita, ki omrtviči kvasnice. Po zakonu nedovoljenih sredstev za omrtvičenje kvasnic je več, a jih ni mogoče priporočati. Zato pride v poštev samo mrzla klet in pa dodatki iz metabisulfita. Ti dajo sicer vinu vedno nekoliko okusa po žveplu, a ta se z lahkoto odstrani, če se vino nekajkrat prelije na zraku. Metabisulfit in mrzla klet bosta torej ohranila sladko vino vsaj skozi vse zimске mesece. Nadaljnje sladko vino bi bil neke vrste »pikolit«: dobro zdravo grozdje je potrebno razprostrti po slami ali slamnatih odejah in, ko se grozdje nekoliko osuši ali ovne, ga zmastimo, tako da dobimo mošt, ki bo vseboval 3 in več odstotkov sladkorja. Tak mošt spravimo do kipenja, a ves sladkor ne bo pokipel in tako dobimo močno in sladko vino, ki se ohrani eno leto in več.

Vprašanje št. 310: Z otroci vred rada polížem nekoliko medu, katerega kupujem stalno pri istem trgovcu. Med je vedno redko tekoč. Prijateljica me je opozorila, da je tak med manj vreden kot gost, ki ga ona kupuje pri drugem trgovcu. Kako je s to zadevo?

Odgovor: Ko čebelar trka med iz satja, je ta vedno redko tekoč, a se kmalu strdi — kristalizira, in sicer zaradi okoliške toplote, ki je navadno nižja kot v panju. Na strditev vpliva tudi kakovost posode. V tem oziru pa niso vse sorte medu enake. Medtem ko se pri nas večina sort prav kmalu strdi, ostane čisti akacijev med sploh tekoč. Strditev — kristalizacija medu zavisi od različnih sladkorjev, ki so v medu. Če je v njem mnogo dekstrina (grozdnega sladkorja) in malo trsnega (sacharoz), ostane med tekoč, in narobe. Strjeni med spremenimo v tekočega, če mu primešamo navadnega sladkorja ali pa če ga skozi pol ure gremo pri toploti 54 stopinj C. Držati moramo kotel v kotlu z vodo, kajti

posoda z medom ne sme priti v neposredni dotik z ognjem. Tak med pa je manj vreden, ker izgubi pri segrevanju mnogo vitaminov, ki so glavni činitelj zdravnih lastnosti medu. Med, razen akacijevga, ki je tekoč, bi morali prodajati v naravnem stanju, torej vsega strjenega. Če pa med ni akacijev, je priporočljiveje kupovati strjenega — kristaliziranega.

KULTURNE VESTI

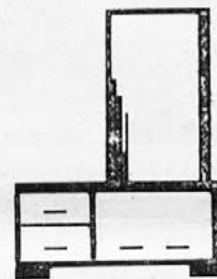
ZENA GOBAVEGA PISATELJA JE TRZACANKA

Zena gobavega italijanskega pisatelja Marcella Orana, o katerem so poročali listi, da so ga internirali v izolirnici neke rimske bolnišnice, je Trzčanka. Piše se Giulia Zeisel. Ni se hotela ločiti od svojega moža niti zdaj, ko je odrezan od sveta in je v nekem smislu še na slabšem kot jetniki v zapirih. Ljudje se ga namreč bolj boje in manj upanja ima, da bo lahko kdaj spet zaživel normalno življenje, ker se zdi, da je zamudil pravi čas za zdravljenje.

Vso javnost je presunila zvestoba žene, ki deli z njim njegovo žalostno pa tudi pustolovsko usodo. Čas si preganja s slikanjem, kar je tudi njun glavni vir dohodkov.

Ameriški filmski producent David O'Selznik bo izdelal film po Hemingwayevem romanu »Zbogom, orožje!«. Snemali ga bodo v Rimu in Milanu. Glavno vlogo v njem bo igrala — seveda O'Selznikova žena Jennifer Jones.

V sredo so odprli v Moderni galeriji v Ljubljani pomembno razstavo sodobne italijanske umetnosti. Prikazali so jo že v Zagrebu, potovala pa bo še v Beograd in Skopje.

TOVARNA

Princič

KRMIN - CORMONS
TELEFON ŠT. 32

Izdeluje vsakovrstno pohištvo, spalnice, jedilnice, kuhinje in t. Izvrši vsako delo po naročilu. Prodaja po tovarniških cenah, jamči za solidno delo.

Izdaja Konzorcij Novega lista
Odgovorni urednik Drago Legišč
Tiska tiskarna »Graphis« - Trst, ul. Sv. Frančška 20
Telefon 29-477

Kot sem pozneje zvedel, sta bila tista dva Španca najbolj spretna Hitlerjeva ogleduha. Izvršila sta šolo pri Gestapu (tajna nemška policija). Agenti sta dobila v Berlinu ponarejene listine z napačnimi imeni in sta bila kar na hitrico vpeljana v špansko družbo kot bankirja s poslovalnico v Gibraltaru.

Poleg sebe sta imela še dva pomagača. Prvi se je izdajal za zidarja in je bil zaposlen pri popravilu vladne palače, drugi, Norvežan po rodu, je dobil službo na letališču. Ti štirje vohuni so imeli nalogo pošiljati ločena poročila in natančno opisati vsako malenkost, ki so jo zapazili. Pozneje se mi je pripetilo, da sem Norvežana še enkrat srečal.

Španca sta precej hitro delala. Dve uri potem, ko sta zapustila palačo, so bili Hitlerjevi predstavniki v Madridu obveščeni, da je general Montgomery prišel v Gibraltar in da nadaljuje pot v letalu v severno Afriko. Hitro je Berlin mrzlično ukazoval: »Treba je na vsak način poizvedeti, kaj je načrt 303. Ali še nimate nikakih podatkov? Nujno!« Nemška vohunska mreža se je z vso vneto lotila tega vprašanja.

Moj odhod iz Gibraltara je bil popolnoma podoben prihodu. Bajoneti so se svetlikali v soncu in eskadra bojnih letal je krožila nad letališčem v pozdravnih lokih. Ko so bili običajni pozdravi končani, sem prijel sira Ralpa pod pozduho in sva se sprehajala gor in dol pred barom letališča. Tu je namreč imel službo tisti Norvežan, vohun Gestapa. Pri odprtem oknu v gostinsko sobo, sem začel naglas govoriti o nekem nujnem vojnem načrtu in sem kazal nalašč neko zaskrbljenost.

»Kar se tiče brambe pristanišča, dragi Rusty«, sem govoril, »sem že povedal prvemu ministru, da je načrt C 4 popolnoma na mestu. Hotel pa bi, da se vsa pomorska vprašanja tako uredijo, da bo mogoče brez odloga odposiljati oklepne oddelke.« Potem sem kazal na neko točko na drugi strani zaliva ter dodal: »Če se razvijemo 90 stopinj na desno od rtiča, bo lahko pomorsko inženirstvo popravilo postojanke in jih prikrojilo po načrtu 303.«

Nadaljeval sem v tem tonu in povedal celo povodenj nesmiselnih stavkov, da je sam guverner začel mežikati z očmi.

Naslednja moja postaja je bil Alžir, kjer se je že umetno širil glas, da bo prišel v važnem poslanstvu tja Monty; najbrže zato, da pripravi francosko-angleško armado za vdor v južno Francijo. Na letališču so me pozdravili nekateri častniki iz glavnega stana generala Wilsona. Opravil sem običajni mimohod. Blizu je stala pisarna množica civilnega prebivalstva, ki so jo privabili preračunani glasovi o mojem »tajnem prihodu«. Tudi oni so hoteli videti tega posebnega generala Montya.

Med ljudmi sta bila pomešana dva Italijana, navidez naša zaveznika, v resnici pa v službi Gestapa. Poleg obeh je stal še neki francoski major, njun prvi predstojnik. Major se je pojavil v Alžiru en teden prej. Delal se je, da je član francoske obveščevalne službe. Bil pa je, kot so naši natanko vedeli, eden najspretnjših sovražnikovih vohunov. Brž je izrazil željo, da bi spoznal Montya, če bi ta slučajno prišel v Alžir. Zdaj je pa bilo vse tako urejeno, da se mu je želja izpolnila.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)